

MARGARETA OGLINDĂ

Margareta Oglindă, născută Wambach, în 8 ianuarie 1926, la Iecea Mare (Timiș); deportată în Rusia (1945) și Bărăgan (1951); înregistrată de Mihai Crâznic, în februarie 1998, la Becicherecul Mic (Timiș)

Povestea Margaretei Oglindă semnalează, într-un mod fără îndoială impresionant, unul dintre capitolele cele mai sumbre ale istoriei comunismului românesc și anume deportările în URSS și Bărăgan. Apartenența sa la etnia germană din Banat, etnie dotată cu o vocație civilizatoare mai presus de orice îndoială, avea să atragă după sine, pentru mai muți ani, un mod de existență la limita suportabilității fizice și morale, pândit mereu de tentația sinuciderii.

Dacă, până la optsprezece ani, viața Margaretei Oglindă se conturează mai ales prin prisma universului copilăriei, descris prin obiceiurile și sărbătorile care dădeau existenței un sens pozitiv, mai târziu, în timpul deportărilor succesive, acest univers cvasiparadisiac va fi înlocuit de altul, umilitor și tragic, care va pulveriza semnificația lui acasă, noțiune cu timpul din ce în ce mai confuză. Mărturia Margaretei Oglindă e o dovadă irefutabilă că, prin acțiuni de o violență extremă, sistemul comunist urmărea aneantizarea identității etnice și, prin aceasta, distrugerea celui mai important rezervor de valori și tradiții.

M. C.

Și asta a fost povestea mea. V-a plăcut? Mie nu!

Eu nu știu, ce trebuie să spun, de unde trebuie să încep?

(Vorbiți-mi despre obiceiurile din sat, sărbătorile, ceea ce vă aduna la un loc.)

Da, asta da. De Crăciun, ne-am strâns toți acolo, toți vecinii și cunoscuții care au fost s-au strâns. A fost frumos. Până noaptea la două noi tot ne distram, dar fără băutură, asta a fost tot. Așa frumos, înțelegătoare a fost lumea. Și dacă ai avut ceva greu, atuncea s-au ajutat unul pe celălalt, nu ca acuma. Acuma cum este? Nu vrea să te vadă altul că, na...

Apoi s-au tăiat porcii. Fiecare, dacă a tăiat un porc, te-a invitat acolo. Vecinii: «Hai la mine ca să vezi ce cârnați am făcut». S-au dus unul la altul ca să vadă cum îi cârnațiu, nu? Și cum este, dacă e sărat destul sau nu. Și atuncea bărbații au băut.

Atuncea am mers la clacă, așa. Femeile torceau lână, torceau cânepă, făceau lucru de mână. Și au fost și paișpe persoane câteodată, grămadă. Și au mai venit și bărbații. Și a trebuit două camere să ai. *(Deci erau într-o parte femeile și în cealaltă bărbații?)* Da, că n-au încăput. Au fost femeile cu mașinile de tors, cu ele și cu lanterna aia. Pe urmă a mai venit și câte un copil. M-am dus și eu. Ne jucam cu nucile, cu merele, ca copiii. Că n-au fost de toate atuncea. Fără ciocolată. Ciocolată a fost, dar nu prea s-a folosit ciocolată. Și n-a fost așa cum este acuma cu ciocolăți de tot felul. Asta n-a fost. Dar se poate că a fost mai sănătos fără.

Eu țin minte când am fost la grădiniță, când eram copil și n-am avut mănuși. Și mama de dimineață s-a sculat și a făcut cartofi cu coajă și mi-a dat în fiecare buzunar un cartof cald și mi-am încălzit mâinile până la școală. *(Era mare distanță până la școală?)* A fost, a fost. Am mers două străzi până la școală. Și când am ajuns acolo, cartofii au fost și mâncați. Țineau și de foame, și de frig. Așa a fost. Mai mergeam la câmp, lucram pământul în jumătate. Mergeam cu părinții mei cu căruța. Mergeam la săpat. *(Lucrați și pământul altora?)* Da, al altora. Că noi n-am avut pământ și am lucrat la alții. *(Au fost în sat care aveau pământ mai mult?)* Au fost. Au fost ca și peste tot. *(Aveau peste zece ha?)* Da. Și până la cincizeci de ha. Noi n-am avut pământ, părinții mei au fost săraci. Noi n-am lucrat decât la alții.

(Erau numai nemți în sat?)

Erau numai nemți. Au fost numai doi români în sat și ăștia au fost jumătate țigani. ăștia au scos vacile și porcii afară dimineața. ăștia au fost români, restul au fost toți nemți. Un ungar a fost, el tot așa o vorbit nemțește cum vorbește fiecare. *(Unde locuiau cei doi români?)* Au fost la marginea satului. A construit primăria o casă cu două intrări; într-o parte a fost pentru vâcar, într-o parte a fost pentru porcar. Și după ei a venit balta țiganilor. Acolo au fost țiganii cu colibele lor. Ei toți au avut colibe. N-au fost ei în sat. Înainte ei n-au avut voie să intre în sat noaptea sau seara. *(Nu aveau voie?)* Nuu! I-au luat la bătaie pe ei. Ei au avut la margine acolo o prăvălie. Până acolo au venit. Și o cârciumă. Mai departe ei n-au avut voie în sat să vină. A fost un jandarm. Și noaptea, seara la ora zece când ai mers în sat la fiecare colț a stat un om bătrân, paznic din sat. Și bunicu a fost paznic acolo, chiar la colț, acolo, a fost el. Și când ai mers, ai fost undeva, te-ai dus liniștit. Dar ai mers fără frică, că ai știut că acolo la colț îi cutare, dincolo îi cutare. *(Erau plătiți?)* Erau plătiți și fiecare a avut o trompetă cu care suna. La fiecare oră el a sunat. Și dacă a fost ceva el a fugit și făcea *tu-tu-tu*, știi? Atuncea lumea a știut că e un hoț sau ceva. Atuncea lumea a ieșit cu furcile. Dar nu s-a auzit că s-a omorât sau s-a furat. Ei s-au plimbat, n-au stat pe loc. S-au plimbat până s-au întâlnit. Așa a fost înainte.

(S-a întâmplat vreodată să intre țiganii în sat?)

Nu. Că țiganii n-au avut voie să intre în sat noaptea. Au fost paznici de noapte. Ei toți au avut băte și ei s-au întâlnit și i-au scos afară. Nu, nu a fost voie ca ei să intre. Și cum au locuit ei toți! Aicea, am avut un țigan de la Iacea *(lângă casa unde locuiește acum Margareta Oglindă, în Becicherecul Mic)*. Eu țin minte când a fost el copil mic, mama lui umbla cu

traista aicea, cu țecăru, și a avut găini moarte. Și el a apucat pe mama lui de fustă, și a fost el fără ciorapi și fără pantofi și numai cămașă avea. Și astăzi a devenit domnul Șoni. (*Acuma stă în Becicherec?*) A fugit. Au fugit amândoi, el și soția. Aicea a stat în casa asta (*arată casa de lângă ea*). A avut 30.000 de mărci datorie și n-a dat înapoi banii. Lumea a venit peste ei și atunci ei au fugit și au lăsat tot. Mobilă, nu știu, mai este ceva, nu mai este nimica?!

(*La școală câte clase se făceau?*)

Șapte clase și se mergea de la șapte ani.

(*Profesorii erau români sau germani?*)

Primii trei ani am avut un neamț. După aia au venit și români. Că venise atuncea războiul și i-a luat în război. Atuncea a venit și învățătoarea.

(*Românește nu se vorbea de loc?*)

În sat nu se vorbea românește deloc, nici la Sfat nu se vorbea românește. Numai nemți au fost la primărie. La școală numai asta, jandarmul, vorbea românește. El a fost venit din altă parte, n-a fost din sat. A venit el așa, în sat.

(*La școală se învăța românește?*)

Mai târziu, în clasa a VI-a, a VII-a am făcut și românește. Atunci odată ne-au oprit să mai vorbim nemțește. Dar noi cum era să vorbim românește dacă n-am știut? Așa a fost înainte.

(*Ce se făcea la clacă?*)

Se torcea lână, se făceau ciorapi, șosete. Se cânta. Bărbații jucau cărți și femeile cântau acolo. Acolo n-au fost vreodată bârfitori. N-am auzit să se fi bârfit vreodată vreun vecin. Asta numai acuma e așa, de vreo cinci, șase ani. Să se vorbească așa n-ai auzit niciodată acolo. Să vorbească unul despre altul, că ăla-i așa, că ăla-i așa. Multe șosete se lucrau, pulovere. Și atunci eu am făcut din cânepă, am tors pentru saci. Că ăstora care au avut câte 50 de hectare le-au trebuit saci. Tata meu a lucrat la saci pentru oameni. A avut război înăuntru și a făcut saci. (*Aveați război acasă?*) Acasă, da. Acasă la noi. Și bunicul meu a avut și a lucrat asta. Făcea saci din cânepă, făcea cearceafuri, dar nu ca acuma. Saltele cu foi au fost, cu foi de porumb. Ne băgam în ele și așa bine stăteau că făceai gaură în mijloc și stăteau așa fain. Făceai bine, bine plină salteaua, puneai o pătură și stăteau așa bine. (*Din foi de porumb uscate?*) Da. Uscat. Atuncea se turnau în prispă, au fost prispe din astea mari. Și atuncea ele s-au uscat. După asta s-au golit saltelele vechi și s-au spălat, apoi le-a pus la întins și s-au uscat și s-au umplut iară și le-au pus în pat, noi. Ce bună a fost. Dacă ai fost obosit și ai lucrat toată ziua la câmp, când ai venit seara și te-ai pus în pat...

(*Merger lumea la oraș să se aprovizioneze?*)

Da' ce era să cumperi? Păi, câte prăvăli n-au fost în sat atuncea! Și fiecare a vrut ca să vii la el ca să cumperi. Au fost prăvălii și te-ai dus și ți-ai cumpărat ce ți-a trebuit. Și dacă n-ai avut bani el te-a scris. Și când ai plătit ai fost scris dublu. Dădea și pe datorie, că cine n-a avut bani... A trebuit să faci bani și atuncea. Atuncea i le-a scris dublu, în loc de doi făcea patru. Dar ce-ai cumpărat? Eu țin minte că tot eu mă duceam. Vecinii noștrii au avut prăvălie acolo. Un litru de petrol ne-a trebuit pe săptămână, de doi lei drojdie, se poate și o cremă pentru ghete. Cu cremă se făceau șlapii și pantofii. Se făceau cu cremă nu ca astăzi când îi ștergem cu apă. Asta a fost. A fost măturat la stradă. După ploaie ai putut să mergi pe ciorapi, așa curat a fost. Nu ca acuma, nu pune nimeni mătura pe stradă să mai facă ceva. (*Se îngrijeau nemții de gospodărie?*) Da, sigur. Tot pus la punct la noi a fost. Curat a fost. Ei, se poate ca cinci-șase nemți dintr-un sat să fi fost și ei mai lăsători, așa.

(*Fiecare avea animale și tot ce-i trebuie?*) Animale au avut. Am avut două vaci, zece porci întotdeauna. Am avut doi cai. Câteodată doi câteodată unu. Și atuncea ei s-au pus așa, tata meu și încă doi și au fost trei cai. Și atuncea ei lucrau împreună. Aveau un plug cu trei brazde, trei cai și fiecare își făcea treaba. Și așa mergeau afară la câmp și adunau recolta toți.

(Nu se invidiau oamenii pentru pământ?)

N-am auzit, n-am auzit. Că ăștia, noi, am lucrat până ne-a luat pământul, până ne-a dus. O venit războiul, ne-a luat caii. Bărbații au mers la plug și când a fost vorbă la strâns grâul afară, bărbații au tras cu coasa și noi strângeam în urmă. Dar n-a fost ca să spun că: na, tu ai un lanț de pământ mai mult ca noi. Că noi am avut întotdeauna zece lanțuri pe care le-am lucrat în jumătate. Și așa am avut și noi cinci lanțuri. Și se primea de la cinci lanțuri cereale. Și noi primeam, fiindcă am lucrat pământul. Am avut cal, iar pentru cal a trebuit un lanț de porumb pentru mâncare. Atuncea sămânță. Am pus sămânță. Și asta totdeauna prea puțin a rămas. Lui de la cinci lanțuri i-a fost asta curat, el a pus-o în pod și gata. Atuncea ai potcovit calul, a trebuit fierărie, fierarului să-i plătești acolo că-ți pune la cal potcoave. Atuncea ai dus sape să-ți faci pluguri și el a cerut grâu pentru asta și a trebuit să-i dai că lumea n-a avut bani, și atunci i-a dat lumea grâu.

(Când cumpărați de la prăvălie, bani de unde aveți?)

Vindeam, dacă am avut ce. Dacă am avut porci, vindeam porci. Au fost ăștia care au cumpărat pentru străinătate. Nemții din sat luau porcii și în cutare zi porcii trebuiau transportați. Și atunci transportau porcii ori la Jimbolia ori la Cărpiniș. Au venit ei cu mașina și i-au încărcat. Vindeam lapte, îl duceam la lăptărie. *(Cât era pe atunci un litru de lapte?)* șaptezeci de bani, șaizeci de bani, un leu. *(Cât costa drojdia sau petrolul?)* Drojdia era un sfert de pachet la doi lei. L-am împărțit în patru. Petrolul - un leu litra. Și pâine n-am cumpărat. Eu făceam acasă aluatul și-l duceam la brutărie. O făceam gata numa' să o bage în cuptor fiindcă noi am plecat la câmp și n-am putut să stăm acasă. Și atunci l-am luat pe bicicletă și-l duceam acolo și când am venit acasă de la lucru l-am luat. L-a fiecare pâine a fost lipită o hârtie. Și dădeam făină, s-au ce a fost, că bani nu prea au fost ca să plătim. Am dat făină.

(Alimentele unde se păstrau?)

N-a fost frigider. A fost beci și acolo ai pus pâinea. Ai învelit-o acolo, n-a fost nailon atunci, cu niște cârpe, niște fețe de masă, și ai pus-o acolo. Păsări tăiam din curte dacă aveam. Și dacă nu aveam, a fost măcelărie. Și dacă ai avut bani, te-ai dus acolo. Eu știu că noi am luat, am fost trei persoane, 250 de grame de carne să facem supă. Asta știu că a fost, că mai mulți bani n-au fost atunci. Te-ai dus la măcelărie și ți-ai cumpărat ce ai vrut, ce ți-a poftit inima. ăștia care au fost cu mai multe hectare, ăștia au cumpărat. ăștia care au avut puține, nu prea. Puneam la fum carne, șuncă și mâncam tot anul. O găină tăiată, aveam și găște atunci. *(Fiecare om avea?)* Fiecare om a avut. Tata meu mergea și tăia viței și porci la oameni. Și întotdeauna el, pentru că a lucrat acolo, a primit. Și așa ne-am descurcat și noi. Că întotdeauna au fost mai mulți cartofi și fasole. Și asta nu se vede în burtă ce mănânci. Așa a fost înainte, nu ca acum. Acum este nu știu ce salam de Sibiu și nu mai știu ce alt fel. Mănânci și te scarpini trei luni. *(Nu făceați mezeluri?)* Făceam iarna, că asta se mânca. Când a fost atunci rasa aia Landra sau ăștia cu urechile mari, cum le spune, Marele Alb. N-au fost. Au fost numai mangoliți. Cunoașteți porcii ăștia mangoliți? *(Nu.)* Întotdeauna am avut. Nu se făcea mai mare de optzeci de kilograme, dar a fost gras și rotund. Pe ăștia a trebuit să-i dai afară la islaz. Pe atunci n-a fost trichineloză. *(Asta se face din cauza mizeriei.)* Da, păi și ăștia veneau acasă din baltă, de acolo. Că porcarii puneau în balta aia acolo să curgă apă și porcii se scaldau. Veneau acasă și când se scuturau te-au murdărit tot. Nici nu i-ai văzut că-s porci sau altceva, numai ochii au fost de ei. Asta a fost rasa mangoliți. Dimineața la șase jumătate porcarul cu trompeta suna. A fost și ăla cu mânjii. Mergea cu mânjii afară. Creștea lumea mânji, cai tineri, și când el a cântat cu trompeta să fi văzut tu cum călca mânjii ăștia de frumos. Noi stăteam la margine și acolo a fost îngrădit mult așa, calul era băgat acolo înăuntru. Și când el a cântat cu trompeta aia, ce frumos a mers calul: unii așa, alții așa, cum sunt caii care merg pe muzică.

(La sărbători se foloseau caii?)

Numai de Lăsatul Secului. Mergeau cu căruța și erau în spate niște păpuși care se învârteau, și caii erau îmbrăcați și tot cântau ăștia cu muzica în căruță. *(Era fanfară?)* Da, da. Atuncea a fost muzică destulă, acuma nu mai este. Și când mergea tot satul cu sticlele, cu damigenele de vin, nu s-a gândit nimeni: of, Doamne, ce-o să facă ăștia! *(Erau din sat care cântau în fanfară?)* Da cum să nu! *(Dar cine îi învăța să cânte?)* A fost un profesor de muzică. Fata mea a făcut cinci ani de muzică. A fost la muzică când încă nici n-a ajuns bine cu picioarele să bată tactul la acordeon. Și așa ne-a mulțumit! Astăzi când face serbare sau ceva... A avut fanfară clasa ei.

(Se făcea chirvai?)

Da, se făcea chirvai. Și eu am mers cu chirvaiul.

(Când se ținea?)

În noiembrie, în fiecare an în noiembrie. Hramul Bisericii, ăsta-i chirvaiul. Mergeau băieți cu fete, îmbrăcați frumos, cu ștrausul ăla în față. Cu rozmarinul ăla îmbrăcat așa, și mergeau cu muzică la fete. La fiecare fată mergeau. Atuncea mergeau și la băieți, așa pereche. Și muzica cânta frumos la stradă. Și nimeni nu zicea că eu merg încolo și tu încolo. Toți au mers frumos după muzică la stradă. *(La fiecare casă?)* La ăștia la care am mers cu chirvaiul. Băieții care n-au avut fete s-au dus și ei la băieți, la fete, la fiecare, la ăștia la care au fost la Sfatul Popular, la primar, la secretar, la învățător, la brutar, la fierar, la ăștia cu prăvălie. Se duceau la toți. Și au adus un gutui și au băgat un rozmarin înăuntru și cu o fontiță mică, după aia s-a băut și s-a dansat în curte. Și ei au primit bani de pe unde s-au dus. Au cântat și au adus un gutui. Asta a fost o onoare atuncea. Știți, fiecare a vrut să vină la el. Nu că, dacă vii la mine, eu trebuie să-ți dau prăjitură, sau vin, sau bani. Eu știu că și la noi veneau întotdeauna. Tata meu a fost responsabil la tutun și atuncea ei au venit la noi. Atuncea ai văzut că-i chirvai. Asta a ținut trei zile.

(Seara se strângeau la bal?)

Da, sigur. Duminică a fost prima zi de chirvai. Se duceau în față la primărie. Acolo au băgat, cum să vă spun, un stâlp înalt, vopsit în roșu, galben și albastru. Și a fost sus drapelul, o pălărie și un batic. Astea au mers, atuncea, la lozuri. Și când au ajuns cu toții acolo, fete, băieți, muzica și toată lumea din sat, atunci ei au ridicat în sus drapelul. Eu știu că odată am câștigat o pălărie din asta. Era neagră și urâtă, asta știu. Și atuncea ei vindeau ștrausul ăsta făcut din rozmarin.

(Cine era organizatorul?)

Ăla care a fost primul ce a mers în față. El a aranjat asta tot. *(Cine îl alegea?)* Asta între ei, ei se vorbeau. Ăla care a fost cel mai înalt a fost în față. *(Erau băieți neînșurați?)* Păi, băieți. Nici unul n-a fost înșurat. Șapteșpe-opșpe. Opșpe ani au fost majoritatea. Asta prima zi a fost. Apoi după ce au vândut asta, ăla care a cumpărat a trebuit să scoată banii. Atuncea cu toții, cu muzică, s-au dus în sală. Sala a fost aranjată, faină. Cu panglică, așa, cu hârtie de aia colorată. Pe jos a fost tot frumos, mai aruncau ei niște săpun acolo ca să alunece mai bine. Și atunci s-au dus ei cu danțul. Prima dată a fost danțul cu fata aia. Toți au dansat cu ea și au pus banii acolo. Era fata pe care a adus-o băiatul ăla, care a câștigat ștrausul. Și atunci toți au dansat cu fata aia și au pus banii acolo. După asta s-a dansat până seara la șase. La șase, toată lumea s-a dus acasă, au mâncat și la opt iar s-au adunat. Și s-a dansat până dimineața. Au fost valsuri, polcă, tango. Băiatul care a cumpărat atuncea ștrausul pentru fată, l-a lăsat în biserică. A fost hramu bisericii, nu? Ș-atuncea ei ștrausul l-au dat la preot. Ș-atuncea el l-a pus acolo și l-ai putut vedea tot anul. *(Ce înesamnă ștraus?)* Pe nemțaește îl cheamă *Strauss*, dar pe românește cred că era un buchet așa mare. Știu eu? Și a fost cu panglică așa împodobit. Au fost fete și băieți ce erau împreună, așa apropiați unul de celălalt. Și atuncea băiatul a cumpărat ștrausul pentru fată. *(A fost scump?)* A fost scump, dar el a plătit totul. Dacă l-a cumpărat cineva dintre ei, atunci el a plătit numai jumătate. Dar uneori l-a cumpărat unul din

afară. Câteodată au fost nebuni din ăștia, bărbați, bărbați, care au cumpărat. Și atuncea ei au rămas fără ștraus. Dacă ăla n-a vrut să dea cât i-a cerut, atuncea au rămas ei fără ștraus. Și a petrecut chirvaiul așa, dacă n-a avut bani să-l cumpere. A făcut chirvaiul supărat. <<Dacă tu nu vrei să dai banii, îl iau eu, îl luăm noi>>. Și s-au strâns câțiva bărbați și l-au cumpărat ei. Așa a fost. Au fost tare frumoase obiceiurile. Acuma, dacă nu te uiți bine în calendar, nici nu mai știi când e Crăciunul. Acuma mai este un pic cu pomul de iarnă.

(A cui era casa unde se dansa?)

Tot a neamțului a fost. A fost casă și el a avut sală. A avut sală lungă, frumoasă, acolo în spate. Și au mai fost încă două. Acuma, depinde unde au vrut ei să facă. Întotdeauna au făcut unde a fost mai mare. Și atunci acolo, în față, a fost și birt, și cofetărie, ce-ai vrut, ce ți-a dorit inima. Bărbații jucau sus cărți și biliard, ce jucau bărbații. Că ei n-au fost întotdeauna jos acolo în sală unde se danța tineretul. A doua zi dimineața, fetele s-au dus acasă, dar băieții n-au mai mers ei acasă, ei au umblat prin sat. Au venit de jur împrejur și sculau fetele din casă: «Sus, la dans!». A doua zi dimineața ce a fost! Nedormiți. Dar cine s-a uitat. După-masă iar ne strângeam. Venea băiatul să ia fata și s-au dus iar acolo sus. Bărbații aveau ochii ca pumnul de nedormiți, dar iar s-au dus. Și iar, dă-i drumul la danț. Te dureau picioarele, dar cine s-a uitat la asta. Țasta a fost dans, nu ca acuma (*imită un dans lent*), ăsta nu-i dans. Așa a fost de chirvai, a fost frumos. A fost damen-vals. S-au dus fetele și au invitat băieții. Numai ai auzit că ăla a primit o palmă, dacă n-a vrut să meargă cu fata aia. Fata a venit și te-a invitat și tu n-ai vrut să mergi și ai primit o palmă și n-ai avut ce face. Bine a făcut.

(Și a treia zi?)

Unii au șters-o a doua seară. Au șters-o mai devreme acasă. După atâta băutură, atâtea danțuri și atâtea alergături, a șters-o acasă. Dar au mai rămas câțiva nebuni. Și s-au dus și i-au sculat iarăși pe ăștia, nu i-au lăsat să doarmă. I-au sculat și haida iară în sat. Marți încă s-a băut și s-au mâncat prăjiturile și tot ce a fost. Și atuncea a venit chirvaiul mic. Duminica cealaltă. Atuncea s-au îmbrăcat iară. Băieții aveau pălărie, cu niște flori puse de jur împrejur și niște panglică pe aici așa în jos. Fetele n-au avut nimic așa, numa' la piept au avut ceva. Atuncea fiecare fată a trebuit să facă o pălărie la băiat. Cumpăram, atuncea erau din astea faine, o pălărie. Și a fost o femeie care s-a priceput și ea a îmbrăcat pălăria așa frumos. După chirvaiul mic, băiatul a dus pălăria înapoi la fată, iar fata s-a dus și a despachetat pălăria și i-a dat băiatului pălăria înapoi. Atunci el a fost liber. Că ei au fost împreună trei zile. Ai fost cu băiatul ăsta trei zile că nu te-a mușcat și nici fata n-a mușcat pe băiat. Și până la urmă ei s-au mai invitat la dans sau la baluri, dacă au fost.

(De unde știa băiatul la care fată să meargă să-i dea pălăria?)

Păi, băiatul a venit acasă și a întrebat pe părinții fetei dacă-i dă voie să meargă cu el la chirvai. Și atuncea părinții au aprobat. Așa a făcut fata pălărie. Îi cheltuială și cu chirvaiu. În fiecare zi altă rochie să ai și alți pantofi să ai. Că nu fiecare părinte își putea permite. Dar eu am mers. Au fost părinții mei săraci dar m-am îmbrăcat atunci ca din cutie. Ce-au zis ei, dacă nu o îmbrac pe asta n-o ia nimeni. Și așa a și fost. I-au luat pe toți la nemți, la SS, la front și fetele au rămas să se ducă în Rusia. Și au plecat fetele plângând în Rusia și băieții plângând la front. Și atuncea, și ăștia, SS-ul ăsta care a fost, hitleriștii ăștia, i-au băgat în prima linie pe ai noștri. A fost așa cum a fost. Și mulți au rămas așa necăsătoriți. Asta aduce războiu. Nu aduce bine. Întotdeauna m-am rugat și mă rog și acuma. Și azi dimineață am stat aicea și am făcut rugăciune ca să nu se mai întâmple asta niciodată. Pentru copiii tineri și ăștilalți, cât au suferit. Așa a fost. Asta a fost tinerețea mea până la 18 ani.

(Cu românii din împrejurimi vă întâlneți?)

Numai din Checea. De la Pesac veneau cu nisip. Veneau cu căruța și vindeau nisip cu găleata. Și ai vorbit cu ei. Și ei au știut nemțește. Țștia din Checea veneau cu purcei să vândă în sat. Și se ducea lumea la Checea să ia purcei. Țștia, mangoliț, au fost mai mult la Checea.

(Cum erau românii?)

N-au fost oameni răi. Băştinaşi de aicea. În Pesac au fost şi nemţi, da puţini, Satchinez, acolo iară au fost români. Ăştia veneau cu lubeniţă. Satchinez, Pesac, acolo-s lubeniţe. Veneau cu căruţa şi vindeau. Da' toţi au ştiut nemţeşte. Babele astea bătrâne, bătrâne, nici n-au auzit româneşte să se vorbească. Bunicul meu n-a ştiut să vorbească româneşte. Bunica sau bătrânii ăştia n-au ştiut. Nici mama mea n-a ştiut. Mama mea a început să vorbească româneşte când au venit coloniştii. Noi am fost în Rusia şi ea a primit colonist, un regăţean, în casă. Aşa a fost nevoită să înveţe să vorbească. Şi a vorbit. Ştii ce s-a descurcat ea? Şi n-a făcut şcoală de română sau asta. A făcut şcoală acasă cu ăştia. Dar şi ăştia n-au ştiut nemţeşte. Vă daţi seama, o sută de oi a avut. Casa, mică. Noi am venit acasă din Rusia şi n-am avut unde să dormim.

Neamţu n-a avut voie să spună nimica. Ce era să zică neamţu? I-au lăsat să ia ce au vrut. Ei au intrat, cinci-şase inşi, în curte şi au văzut că omul are porc şi l-au luat şi l-au tăiat. Ce era să zică neamţu? A plâns. S-a dus în casă, că altfel primea şi bătaie. De-aia nemţii au plecat, să ştiţi. Nu de altceva, fiindcă ei toţi de dorul casei suferă. I-a luat în Rusia, i-a luat în Bărăgan, le-a luat tot, i-a expropriat complet, complet. Nici casă, nimic. Mulţi au venit din Bărăgan şi n-au avut voie să intre în casă. Au fost pline cu colonişti. Şi ea, fiică-mea, când a fost în Germania în '90, dacă ea ar fi spus «mergem» eu aş fi fost de acord. Dar dacă ea a venit acasă şi ei nu-i place, atunci eu ce să mai zic? Şi, afară de asta, cum este meseria ei, profesoară de română, ce face ea acolo? Şi acolo nemţii pe români nu-i văd prea bine, să ştii. Nouă ne-a spus când am fost acolo că suntem Țigani româneşti. Câţiva idioţi ne-au stricat toată faţa. Şi din cauza asta ne-a murdărit pe toţi.

"Eu văd şi acuma cum fugea mama după tren..."

(Povestiţi-mi viaţa dumneavoastră de după optsprezece ani.)

Asta a fost în '44. Dar eu nu mai ştiu data, în cât februarie. Nu mai ştiu. Aşa, şaispe-opşpe februarie. În ianuarie am avut opşpe ani, iar în februarie ne-a ridicat. Au venit noaptea şi au bătut la uşă cu arma. Aşa: bum, bum, bum, bum. Şi n-a ştiut nimeni. Aşa secret a fost asta. A fost linişte în sat. N-au intrat până noaptea în sat. *(Rusii sau cine?)* Nu. Jandarmii. Românii. Armata a fost asta. Au fost nişte concentraţi bătrâni. Albi la cap, suri. Ăştia au fost mai al dracu. Cu opinci au fost. Da numai palton au avut şi şapcă, şi armă. Mai mult n-au avut ei, c-au fost luaţi aşa. Ş-atunci ei au fost cu listă. Lista aia a fost făcută la Sfatu Popular. I-au scos pe toţi de la optâşpe ani la treizeci de ani. Şi atuncea ei au avut şi numărul de casă şi a fost uşor. Au umblat din casă-n casă şi ne-au spus să facem bagajul dimineaţa la şase. Şi au venit alţii în urmă care te-au şi luat imediat. N-a fost şase. Te-a luat imediat, te-a îmbrăcat şi te-a luat şi te-a dus. Am fost noi şapte atuncea şi ne-a dus la Sfatu Popular. Acolo ne-a închis. Şi tot aşa au venit din altă parte cu şapte. Şi i-a adunat pe toţi. Copiii veneau şi plângeau, că a fost mama lor acolo: tata lor a fost în război, mama a fost singură cu doi-trei copii acasă, au luat-o şi pe ea. Atuncea s-au dus copiii la nişte vecini acolo. I-au luat vecinii. Chiar mama lor a fost cu mine *(în Neprodrjinsk)*; mama la care i-au rămas copiii acasă. Cât plângea femeia aia şi se consuma! N-a ştiut cum o duc copiii acasă. Na, vecinu-i vecin, se poate că-i bine dar se poate şi că nu-i bine. Şi atunci ne-a închis la Sfatu Popular. Au fost şi ruşii atuncea. Au stat de pază să nu iasă nimeni. La lume le-a fost frică de ruşi. Au fost şi răi; ca după război. Na, şi ruşii au fost răi, şi nemţii au fost răi. Noi am stat o zi şi o noapte acolo până i-au adunat pe toţi. Alţii au fugit, pe alţii i-au căutat. Atuncea ne-a încărcat în căruţe - n-au fost atuncea camioane sau... - şi ne-au dus la Jimbolia. La Jimbolia iară ne-au închis. La şcoală, într-o şcoală mare. Ne-au închis acolo. Ş-atuncea noi am aşteptat acolo; două zile am stat acolo. Şi

rămăsese tata meu și mama mea acasă. Atunci tata meu a spus: «Tu te duci azi la Jimbolia!» Și dacă nu pleacă transportul, se grăbește să meargă și el voluntar. Că el a fost trecut de treizeci de ani. El nu vroia să mă lase pe mine singură și... Atuncea mama a venit după masă la mine la Jimbolia și mi-a adus mâncare. Ei deja ne-au pus în vagoane; cincizeci de persoane au pus într-un vagon de vite, de animale. Așa a fost de închisă, încuiată, ușa că n-ai putut s-o deschizi nici ca să iei mâncare pe acolo. Dar am făcut gaură jos în podea - asta a fost W.C.-ul nostru - și pe acolo mi-a dat mâncarea. Dar fiindcă a fost proaspăt făcută gaura - n-a fost nimeni încă la W.C.. - am luat pe acolo mâncarea. Eu văd și acuma cum fugea mama după tren. Atuncea, după masă la șase, noi am plecat. Se făcea deja noapte. Tata s-a dus la școală și s-a prezentat singur, ca să mă prindă pe mine. Mama a rămas acasă că a fost cal, a fost vacă, au fost animale acasă și era frig în casă. Și deja se strânsese de acasă un alt transport. Că ei au luat prima dată numai atâtia câți au încăput acolo. Că au venit nu numai din Iecea Mare, au venit și din Iecea Mică, a venit Jimbolia, a venit Cărpinișul. Pe ăștia toți i-au strâns acolo. Și a plecat o tură, că a fost plin transportul. Atuncea mama când a venit de acasă, a încuiat casa. Era frig. Vecinu a avut cheia. Tata s-a dus și el; a zis ca să plece cu fata. Dar noi am plecat și el a fost încă rămas. Noaptea i-a dus și pe ei la Periam. Și s-a format acolo un transport. Și ăștia au plecat atuncea din Periam în Donbas. Noi am mers așa, cu ășta, cu cincizeci de persoane în vagon, până la Iași.

La Iași ne-a descărcat, că acolo îi trenul mai mare și mai lungi au fost vagoanele astea. Fiindcă ei au linie lată. Și atuncea ei au pus două vagoane din astea. O sută au băgat într-un vagon. Și acolo a fost plin cu păduchi de cai. Vai, ce ne-au mâncat păduchii! Și se dormea pe rând: bărbații jucau noaptea cărți și femeile dormeau, atuncea femeile s-au sculat pe la trei-patru și bărbații și fetele se culcau. Dar de acu' înainte, când am intrat în vagoanele astea, a trebuit să folosim W.C.-ul că-n altă parte n-ai avut voie. A fost încuiat și n-ai putut să ieși. În Iași, când a ajuns trenul, ne-a lăsat să luăm apă s-avem de băut. Trenul a oprit la fântână și ne-a lăsat să ieșim câte doi-trei. Și stând la fântână acolo, a venit un domn care făcea așa cu haina și tot îmi spunea: «Hai, fată, hai, fată, nu te duce, vino cu mine!». Mie mi-a fost frică de el. Că cine știe ce vrea el să facă cu mine și m-aruncă undeva. Mi-a fost frică și n-am plecat de la grămadă. M-am dus înapoi. Rusul deja venise. Venise transportul ăla și am schimbat trenul. Deja au venit ăștia după noi; au fost trei sau patru cu pușca, să nu fugim. Atuncea am intrat în tren și l-am luat mai departe. A stat mult timp. Câteodată a stat și jumătate de zi pe linie moartă. Câteodată o zi, o noapte. Asta fiindcă veniseră foarte multe trenuri din Germania încărcate cu bunătăți. Ce a fost acolo! Câte au adus ei de acolo! Asta și când m-am întors eu din Rusia tot au mai cărat. Au curățat ei atuncea, au demontat și fabrici și tot n-au nimic. Și neamțu' uite, neamțu' iară s-a ridicat. Că rușii au furat atâta și de-aia n-au nimic. Ș-atuncea am mers, am făcut optășpe zile până am ajuns acolo în Neproderjinsk. Noaptea. Părinții mei, mama, îmi dăduseră o sticlură de petrol. Și înainte găseai sticlure de rom pentru ceai, esență. Și s-a desfăcut dopu. Și dopu a avut o gaură. Și eu am luat sticlura aia și mi-am pus-o în buzunarul de la pantaloni. Și dopu ăla o căzut. Ce m-a ars petrolu ăla! M-a ars, așa mare aicea (*arată spre șold*). N-am putut să mă schimb. Am luat un ștergar și l-am pus acolo. Cum am vrut să merg rana s-a crăpat. Rușinos a fost. Am fost tânără. Au fost bărbați acolo, au fost băieți acolo. Eu am fost așa, mai retrasă. Nu am fost eu așa umblată cu bărbați și cu băieți. Eram toți acolo la un loc. Eu trebuia să merg afară, dar n-am putut să ies. Până în Rusia eu m-am ținut așa. Cu pătura au ținut așa și s-au căcat acolo, s-au pișat acolo, fete, băieți, bărbați, femei.

Până am ajuns în Neproderjinsk a fost mai întâi Neprodpetrovsk. Acolo au dezlegat vagoanele și au lăsat o serie. Și atuncea noi, șase sau șapte vagoane, am mers mai departe. Când am ajuns acolo, ne-au așteptat rusoaicele cu armele: «Davai Jos!». Noi plângeam și mergeam. Vai de capul nostru! Un frig acolo, o apă... Se topise zăpada. Pe noi ne-a pus

atuncea când am ajuns acolo, în prima zi să facem curățenie în baracă. Ce-a fost acolo! Nici geamuri n-au fost. Mizerie. Cu lopata, cu furca am scos mizeria de acolo. Ce a fost acolo! Geamuri sparte, fără sobe... Am curățat tot. Nici paturi n-au fost. Noaptea, noi ne-am pus așa bagajele în mijloc și ne-am așezat de jur împrejur, lipiți unii lângă alții și acoperiți cu pătura. Asta a fost trei-patru nopți. N-a fost nici sobă acolo ca să te încălzești da nici n-am avut ce să punem pe foc. Nici ai lor n-au avut atuncea cu ce să facă focul.

Atuncea, hai la masă. Să vedem ce ne dau ei la masă să mâncăm. Ne-au dus și n-a fost nici cazan. Au fost două mese și două oale mari cu varză acră. Și pâine. Varza acră, dimineața la patru te-ai pus la rând și pe la șase au adus-o. Eu m-am lipsit de varza lor. Eu nici nu m-am sculat pentru varza asta. Eu am avut puțină pâine pe care am primit-o cu o seară înainte; pentru că numai o dată ai primit pâine și asta ai primit-o seara. Și-atuncea dacă ai mâncat-o seara, a doua zi n-ai mai avut nimic. Și-atuncea eu am tăiat pâinea și am mâncat-o dimineața așa, mai bine uscată decât să mă duc la varza lor acră. Așa a fost vreo două săptămâni. Și-atuncea ei n-au avut ce pune în cazan. A fost o sărăcie acolo ! Atuncea au făcut ceai dimineața. Dar ceai a fost numai pentru că a fost cald; a fost fără zahăr. Și cum au fiert ei varza în cazanul ăla ai mai găsit și o varză în ceai. Asta a fost bun. Dar nici pentru asta nu mi-a fost dor să mă scol la patru. Să stau la rând... afară era frig. Dar nu te-au lăsat ei în pat. A venit în urmă controlul și te-a scos afară. A fost musai să stai la rând să te chinui. Am fost chinuită. Atuncea ne-a pus la lucru afară. Au adus ei var, am văruit puțin, am făcut geamuri. Au fost camere mari, de treizeci și două de persoane. Au fost paturi puse unul peste altul, așa câte două. Pe noi ne-a scos atuncea, după opt zile, la lucru. A trebuit să mergem printre sine să curățăm sinele de zăpadă. Și la ac a trebuit să curățim. Unii au uns, alții au curățat acul ăla. Și alții au început să încarce de unde a fost demolat, de la bombardament. Atuncea am lucrat acolo cât am lucrat. O lună și ceva. Până a venit primăvara.

Și când a venit primăvara și au început la zidărie, atuncea a trebuit să cărăm cărămizi. Salahori. Cărămizi, asta, maltăr, țigle. Și atuncea au început fabrica aia de un kilometru lungime. Și acolo la fabrica aia am lucrat vreo trei luni. Atuncea m-au scos la încărcat ciment. Acolo a fost rău! Ți s-au lipit ochii de ciment, nasul ți s-a lipit de ciment. Greu de încărcat cimentul, greu. Și-a trebuit să încărcăm repede, în cutare timp, că vine și ia vagonul. Și a trebuit să fie plin. Acolo m-am distrus. Și mâncarea era slabă și rea. Noi am primit opt sute de grame de pâine pe zi. Noi care am lucrat greu. Dar fiindcă n-a fost altceva lângă pâinea aia... Și pâinea aia s-a lipit de cuțit. Am avut arsuri la stomac. Îmi curgea apă din gură de la pâinea aia acră. Și ai tăiat și pâinea aia în patru; că dacă am fost patru persoane, în patru am tăiat-o. Am tăiat-o și am găsit un șoarece tăiat. Nu pot să vă spun. Acolo așa m-am slăbit! Seara când am ajuns acasă am văzut așa numai stele verzi. Când am văzut șoarecele în pâine n-am putut să mâncăm. Atuncea, mai făceam și mâncare așa pe ascuns. Dar dacă te-a prins... A fost acolo o baracă veche. Ei curățau cartofi acolo și aruncau cojile în W.C. Da noi le scoteam de acolo, le spălam, le fierbeam și le mâncam. Atuncea, am avut niște polaci acolo - și din Polonia au adus. Ei mai prindeau câini când mergeau afară și am mâncat supă de câini. Mi-au dat și mie o dată o farfurie acolo; am mâncat și eu și n-am știut. Mâncau ei, rupeau la carnea aia, jumate fiartă, jumate afumată, jumate crudă. Cartofii ăștia ce gust au avut! A fost și varză acolo aruncată și noi scoteam. Asta până când rușii au văzut ce făceam. Ei, ce-au făcut ei, au săpat alt W.C. Și au săpat așa de adânc că n-am mai ajuns acolo. Asta-i realitatea și asta a fost. Și asta am mâncat. Nu mi-e rușine să spun, dar foamea doare. Dar cu setea a fost mult mai rău. Fără mâncare mai trăiești, dar fără apă nu poți. Fără apă, nu. Atunci am lucrat acolo, în fabrica de ciment, până m-am îmbolnăvit. Și atuncea am stat vreo opt zile acasă în baracă, la sanatoriu, acolo. A fost o comisie și ne-a căutat să vadă dacă mai avem carne. Când au ajuns la mine ei au spus: «Asta o zi lucrează și zece zile face *gulai* seara».(Ce face?) *Gulai*. Plimbări. Că am fost bolnavă. *Gulai*, așa au zis; să mă distrez, că am fost bolnavă. Ei au râs de

noi. A fost o comisie de zece persoane. Toți au fost îmbrăcați în alb; bărbați și femei. Și iaca, ne-a pipăit și ne-a dus la colhoz. La colhoz, acolo, a fost un grajd mare unde au fost iarna animale. Și atunci noi l-am curățat. Și n-a fost rău. Eu am avut o plapumă de acasă să mă învelesc. Prima noapte, ce a fost acolo! Purici. Așa ceva eu n-am mai văzut. Unde a fost cusută plapuma era plin de purici. Apoi pișălău și astea de la vaci și ce-a mai fost acolo s-a curățat și s-a dezinfectat. Au fost la purici! M-au mâncat ăștia că am zis că picătura de sânge pe care o mai am o sug ăștia și până la urmă tot trebuie să mor (*râde*). Atuncea mergeam afară la strâns mohor. Mohorul pe câmp se cosește ca și grâul. (*La ce se folosea?*) E o sămânță măruntă. Și la noi este asta, sămânță de mohor. Și ei l-au tăiat și au rămas cioturi. Și noi a trebuit să-l strângem. Noi n-am avut pantofi sau ceva în picioare. Am mers desculță. Și eu cum am călcat, am călcat într-o iarbă și mi-a intrat pe aici printre degete și pe dincolo a ieșit. Mi se umflase piciorul. Na, am zis, că ăsta-i tetanos acuma și termin eu cu chinul ăsta. Când spălăm varza la colhoz - că avea purici varza - ne-a adus bidoane de săpun. Și săpunul ăla era făcut din... ăștia care stau pe islaz așa drept, cum le spune la ăștia? Stau așa drept, stau așa ei și uită așa ca veverițele. (*Nevăstuici, cărtițe?*) Nu. Animale așa mici, gri. Frumoase au fost ele. Și rușii făceau din ele săpun. Și ne-a adus săpun din ăla pentru spălat varza. Și am spălat o dată și toți puricii au fost duși. Ei n-au stropit cu d-aia. Noi spălăm. Făceau clăbuc fain. Și eu luam așa câte o mână și puneam la picior. Să se tragă. Și asta vreo opt zile m-am chinuit cu piciorul ăsta, așa. Și odată s-a auzit că a venit comisie. Toți am fugit. Am trecut o baltă și cum am fugit am călcat pe o țigla așa cu buba aia. S-a spart. Și cum mergeam făceam pași de sânge, așa curgea. Și când am intrat acolo la comisie, slabă ca un câine am fost. Atunci ei ne-au făcut acte ca să plecăm acasă. Dar au trecut două luni și n-am mers acasă.

"Am vrut să murim. Am vrut să nu mai mergem înapoi acolo."

Atuncea, când am văzut că nu mergem acasă, s-au strâns câțiva și au spus: «Hai să mergem că este o babă care ne dă ceai, adormim și suntem morți; că ăștia ne-au mințit și nu ne mai lasă acasă». Atuncea s-au dus prima dată cînșpe persoane la baba aia. Departe a fost. Ei au spus că-s cînșpe kilometri, dar eu tot spuneam că dacă erau cînșpe kilometri noi nu puteam merge așa departe de slabi și de prăpădiți ce-am fost. Așa am spus eu, că n-am putut să-mi dua seama la anii ăia cât face un kilometru sau cât e de lung. Și nici nu prea m-au interesat. La primul transport, au murit numai șapte. Rusoica a spus că-i era ciudă pe nemți că i-au împușcat băiatul. Și a spus că ea îi în stare să-i omoare pe toți nemții. Și că ea are ceai și-i omoară pe toți. Atuncea când au murit ăștia șapte, au fost numai un bărbat și o fată cu ei. Ne-am pornit și noi, dar n-am mai fost cînșpe. Nu mai știu câți am fost. Eu știu că dimineața am plecat și seara am ajuns acolo. Și baba n-a mai fost. Or fi auzit rușii de asta și au ridicat-o pe babă? Baba n-a mai fost. Ne-am întors necăjiți acasă că n-am putut să murim. Am vrut să murim. Am vrut să nu mai mergem acolo înapoi.

Atuncea ne-au întors înapoi. Și iară ne-au împărțit așa la lucru. Și toți au fugit și au spus că ei nu merg la albine, că albinele înțeapă. Zic: eu mă duc. Acolo se poate mânca miere și dacă n-am mâncare, mănânc miere de albine și tot ești mai săturat; și ești și cu un rus. Că rușii n-au fost așa răi, femeile au fost rele. Atuncea eu am fost cu omul ăla. A spus că are cincisprezece copiii sau nu mai știu câți a spus el că are. A fost și chior de un ochi. Și el a lucrat la albine. Și eu pe lângă el. El tot mi-a spus: «Mănâncă miere că dacă nu, tu nu ai să-i mai vezi nici pe mama nici pe tata». Nici astăzi nu mai pot bine să mănânc miere. Că atuncea eu am mâncat atâta! Și asta m-a scăpat pe mine. Mierea a fost foarte sănătoasă. Lucrul n-a fost cine știe ce pentru mine, fiindcă n-am putut face mare lucru la treișopt de kilograme. Am fost umflată de apă. Plină cu păr am fost, picioarele umflate. Și atuncea încă două luni am lucrat la

miere după care au venit o dată cu o mașină și ne-au dus în lagăr unde am mai stat opt zile. Înăuntru acolo am stat cu ăștia care erau rezervă (*care nu mergeau la lucru*). Atuncea ei ne-au băgat în vagoane și ne-au spus că mergem acasă. Ne-au dus în Germania în loc să ne ducă acasă. Oh, ce-a fost, toți s-au necăjit! Primul transport care a plecat, toți au venit acasă direct. Ș-al doilea transport, noi. Ș-al treilea transport care a mai fost la urmă, iară. Și ne-a adus pe toți în Germania. Iară au adus un tren, și-n vagoanele astea care au fost libere - trei vagoane - noi am încărcat. Un vagon a fost în spate, a fost descoperit așa, și acolo puneau morții. C-au murit mulți în timpul transportului. Vreo șaptesprezece de la noi din alea trei vagoane. Și încă se mișca puțin și l-au aruncat. Că nu puteai să-l lași. Că cine știe când oprește iară trenul și până atuncea stai cu mortul acolo? Încă se mișca. Toți au murit de foame. Înainte de a muri toți au vorbit despre mâncare. Așa au fost. Toți care au murit au murit de foame. Atuncea am mers până în Preslitor - asta-i în Polonia. Acolo ne-a tras pe linie moartă și am stat nouă zile. Nouă zile și nouă nopți am răbdat de foame. Numai că am avut eu o față de perină, de la perina mea și, dacă n-am fi vândut-o acolo, am crezut că murim de foame. Rușii ne-au vândut mâncarea care a fost pentru noi. Ei s-au distrat acolo și noi am fost flămânzi. Atuncea a venit trenul din Germania. Bărbații care au fost - vai de capul lor! - ei au trebuit atuncea să descarce vagoanele care au venit în vagoanele în care am fost noi. Pe noi ne-au scos afară și am stat acolo până ăștia au încărcat și au descărcat. Că au fost lăzi mari cu ciorapi. Au fost lăzi din carton gros, pline cu ciorapi de mătase. Și le-au pus în vagoanele noastre. Și după ce s-au golit am intrat atuncea iară în vagoane. Așa am plecat atuncea în altă parte.

(Trenul cu ciorapi a venit de la nemți?)

A venit de la nemți și l-a descărcat în vagoanele astea rusești. Au fost linii late astea. Și atuncea au venit linii înguste care duceau în Germania, unde ne-a dus pe noi. Ciorapii s-au dus la rusoaicele astea, să poarte și ele ciorapi de mătase. Atuncea am ajuns noaptea la ora două acolo. În Frankfurt. Acolo a fost lagăr. Toți care au venit în Germania au trecut prin lagărul ăsta. Eu am avut un act acolo, cum că am fost la lucru și sunt bolnavă. Atuncea rușii au preluat acolo actele și am plecat înapoi iară cu vagoane din astea cu marfă. Apă n-am băut pe drum, numai ceai de-al lor, amar. Acolo numai ceai am băut că apa n-a fost bună: «Lasă, că merge și ceai». Apa a fost foarte infectată, așa, și rea că n-ai putut s-o bei. La colhoz acolo a fost o fântână adâncă, de acolo am băut. Numai vă spun, că ei au fost foarte, foarte bogați. A fost acolo o grădină cu albine că eu așa ceva n-am văzut și nici n-am să mai văd. Cât mi-au văzut ochii numai stupi au fost. De-o parte a fost floarea soarelui și în partea ailaltă au fost pomi fructiferi. Tone de miere, zilnic tone de miere.

Atuncea ne-au trimis în Torgau, ăsta iară este un oraș mare în Germania, în DDR, Dresden, Plauen, Schleiz. Acolo. Ș-atuncea ei ne-au trimis acolo. Acolo a fost carantină. M-am întâlnit atuncea cu tata meu. Și am spus atuncea că nu mai plec de la el. Eu asta am spus, când m-am întâlnit cu tata meu. Că el a venit din Dombas. Iar eu, numai după un an de zile, am auzit că și el îi plecat de acasă. Eu tot am crezut că el a fost cu mama acasă și n-am avut grijă. N-am știut eu, până el nu mi-a scris o scrisoare. Da atâta a scris: că sunt și eu unde ești și tu și că o duc bine. Și eu am primit scrisoarea aia. Da' rusoaica până mi-a dat-o a făcut circ cu mine. Atuncea când m-am întâlnit cu tata în Germania el a venit cu transportul ziua și eu noaptea. Și acolo în lagăr ne-am întâlnit dimineața. Au venit niște fete și m-au chemat. Au spus: «Hai că e și tatăl tău aici». Eu am spus că-s nebune la cap, că-și bat joc de mine. De unde să fie tata aicea? Că el n-a fost în transport cu noi. Dar una din fete a zis: «Dar eu l-am văzut». Atuncea mi-a venit așa, nu știu cum... Strângeam la bagaje acolo. Că noaptea când am ajuns în Germania ne-am culcat pe jos. Am pus o plapumă jos și cu una ne-am învelit, eu și cu o prietenă de-a mea. Și atunci noi chiar strângeam. Și a venit atuncea una și m-a apucat de mână și a zis: «Hai că-i taică-tău aicea.» Atunci am lăsat tot și am fugit. Și am fost la el. Era acolo, în baraca unde se spăla pe mâini și pe față. Unde eram noi n-a fost asta. Atuncea chiar

m-am dus, dar el era să nu mă mai cunoască. A stat acolo și unul îl bărbierea. Cum să vă spun? Eu n-am mai fost așa cum trebuie. Nici n-am mai văzut bine, am fost fără interes, am fost plină cu apă, am fost vai de capul meu. El era desculț - în octombrie - fără ceva în picioare. Primeam de la ruși câte două perechi de galoși, eu am avut treișase și ceva numărul la picioare și galoși aveam patrușunu. Și au fost amândoi galoși pentru piciorul stâng. Și m-au ros la picioare. Mi se umflaseră. Atunci i-am aruncat și am zis că mai bine merg așa, desculță.

Atuncea, pe tata l-a bărbierit unul și, nu știu, când m-a văzut a fost rece, așa, sau nu știu cum, eu n-am mai fost bună de nimica. Atunci, când m-a văzut, l-a împins pe ăla care-l bărbierea și a zis: «Vai, ce slabă ești, vai cum arăți!». El a spus: «Na, eu am mâncare pentru tine, eu am și o pereche de bocanci pentru tine și acuma nu mai pleci de la mine». Și atunci chiar așa a fost. El a arătat bine, n-a fost așa slab ca mine. El căra morții din lagăr la spital și din spital morții îi aducea acasă, apoi la cimitir. El mergea pe câmp și mai fura câte una, alta și pune la mort la picioare că altfel n-ai putut, te prindea. Dar la mort la picioare nu s-a mai uitat nimeni. El a mai fiert fasole, cartofi. El a arătat bine așa. A avut însă un accident la cap, de la mina de cărbune. Și atuncea, în Torgau, ai primit, timp de douășopt de zile, două sute de grame de pâine pe zi o sută ai primit în Germania. Vai ce slabă am fost! Mi-a părut rău de tata meu atunci, nu de mine. Eu m-am obișnuit așa, dar la el ai văzut cum pică carnea de pe el. Se poate că și lui i-a părut rău de mine, dar el n-a arătat. Atunci el a spus: «Știi ceva, deseară trecem gardul și mergem pe câmp, acolo sunt cartofi și sfeclă roșie». Au mai mers atuncea cu noi încă doi. Eu am fost ușoară, am trecut imediat peste gard. Și atuncea, așa, noi ne-am făcut mâncare. Dar fumătorii, care au fost fumători, ce crezi că au fumat ei? Au fost saltele cu paie și de acolo ei au ales iarba și și-au făcut țigări. Și-atuncea seara era tutun și dimineața nu-i mai. Și de acolo, din Torgau, ei ne-au trimis la Lugenwalde.

Asta a fost în zona Berlinului, aproape. Ce frumos a fost acolo! Au fost niște pomi înalți și înfloriți... au înflorit exact ca trandafirul. Ce a fost în mai acolo! A fost o minune. Asta mă omora întotdeauna: la fiecare casă era geamul deschis și cântau la pian. Lumea se distra și noi eram vai de capul nostru. Bani n-am avut nici în Germania. Venise apoi mătușă-mea la noi și tata a rămas în lagăr. Și tata mânca și mâncarea mea. Atuncea el și-a revenit. Și eu mi-am mai revenit când am stat la mătușă-mea. Ea îi de mult moartă, unchiul mai trăiește. Țăsta-i unchiul care ne ajută, optzeci și trei de ani are. Am plecat din Berlin în zona franceză. A fost o graniță asta. Atunci a fost zona engleză, zona americană și când am ajuns în zona americană acolo am făcut stop. La München. Lângă München a fost un lagăr mare, în Passau. Și acolo s-a auzit că să ne adunăm toți că de acolo ne duce acasă. Am așteptat și am așteptat. O sută de comisii și tot nimica n-au făcut. Un transport după altul plecau în România. Se adunau doi, trei, patru, cinci și plecau. Eu îi spun lui tata: noi ce facem? Eu vreau acasă să mă duc. Tata spune: «Eu nu mai vreau să mă duc acasă. Lasă pe mama să vină aicea că eu acasă nu mă mai duc. Nu mă mai duc în România». Că mătușa acolo l-a cunoscut pe primarul din satul Lugenwalde, de unde a fost ea. Și nemții au fost aproape toți fugiți dincoace în zona americană. Și atuncea au fost case libere acolo. Frumoase case. Și tata vorbise cu primarul să ne dea o casă. Și când eu l-am auzit pe tata, am spus: dacă tu nu mergi acasă, eu mă leg de ăștialalți și mă duc acasă. Mama n-a venit, toți au venit din toate țările, dar la noi n-a venit nimeni, așa că eu mă duc acasă. Mama tot ne-a scris: "că voi nu vreți să veniți acasă, că atâția vin acasă și voi mă lăsați singură..." Mama a crezut că asta merge așa, că apeși pe un buton și ești acasă. Ea n-a știut ce probleme sunt până să ajungi acasă. I-am scris eu de câteva ori: lasă că problemele sunt foarte mari, poți să te gândești că noi ne pornim, dar s-ar putea să nu mai ajungem acasă, că pe unii români i-au împușcat. Și la fiecare graniță îi împușcă.

(Cine vă prindea la graniță?)

Nemții. Am vrut să trecem în Austria și acolo au pus mâna pe noi. De patru ori ne-a prins la granița cu Austria. Acolo și munții al dracului erau. Mergeam în pădure pe acolo și

alunecam. Am avut niște bocanci de la tata, erau cu talpă de piele și lunecam de sus așa. I-am aruncat și am mers în ciorapi. Și o dată m-am trezit că nu mai am talpă la ciorapi, iar când am ajuns sus numai zdrențe am avut la picioare. De acum, a cincea oară iar ne-am dus, iar am mers. Dar de data asta am avut noroc la austrieci. De-acum trebuia să mergem din Austria până în Ungaria. Asta iar a fost o graniță foarte grea. Da am scăpat. Am ajuns noi în Ungaria, și când am ajuns acolo ne-au prins grănicerii. Or avut niște câini, cinci câini, pe loc ne-or prins. Vai de capul meu ce ne-or făcut ăștia! Eu am leșinat de două ori. Și au turnat apă pe mine. Da atunci mie mi-a fost milă de tata. Ce făceau ei cu tata! A primit și tata porția lui, și ne-a dat drumul atunci. Iar înapoi, iar înapoi. De cinci ori. Și a șasea oară, atunci am reușit.

Când am ajuns la Biled, ne-am dat jos și am venit pe jos din Biled până la Iecea Mare. N-a știut nimeni că noi până la urmă o să venim acasă. Tata a găsit imediat un prieten care stătea lângă cimitir. Și ăsta a avut vie acolo. ăsta l-a strigat pe tata, și tata s-a dus la el. De la I.A.S. în jos a fost o crâșmă. Ei s-au băgat acolo iar eu am luat-o pe islaz și m-am dus acasă. Când eu am intrat în curte, mama s-a uitat cu lacrimi în ochi și a plâns. A plâns de bucurie. Când am venit noi acasă n-am avut unde să stăm. Casa era plină de coloniști. Dar eu m-am înțeleles bine cu ei și am făcut în așa fel că până m-am căsătorit colonistul a plecat. Și acum eu am spovedit tot.

"Și atunci, nici jumate de an n-am lucrat și ne-a cărat în Bărăgan."

Au venit noaptea la ora două și ne-a spus să fim pregătiți, că trebuie să plecăm de acasă. Nu ne-a spus unde, n-am știut, am plecat deja și n-am știut unde ne duce. Și atunci eu am spus: dacă ne duce-n foc, dacă ne omoară? Ce știm noi? Dacă putem să lăsăm pe aia mică acasă, părinții mei să aibă pe cineva, în cazul că noi nu mai existăm. Atunci cu mare rugămintă la șefu ăla, care a fost peste tot, m-am pus în genunchi și am plâns, și atunci fata a rămas acasă. A fost micuță, a avut un an și opt luni. Atunci ne-am echipat, am strâns, am plâns, vai de capul meu ce a fost. Atunci noi cu o vecină din față am primit o căruță cu un cal. Amândouă familii am putut să încărcăm ceva într-o căruță mică. Am luat atunci ce am putut și noi, un pat, o canapea veche, o masă, un dulap și două scaune, o ladă cu cînșpe pușori de găină și un butoi de cincizeci de litri plin cu apă, ca să-i dăm la pușorii ăștia și noi să bem pe drum cât ne ține. Atunci ne-a dus până la Biled, asta a fost prima stație. Acolo ne-a descărcat și am stat încă trei zile așa, până au venit să ne încarce în vagoane și să plecăm. Și atunci au încărcat două-trei familii într-un vagon. Unii au avut porci. Noi nu am avut decit porci mari și n-am putut să-i luăm. Numai pușorii ăștia i-am luat, un sac de făină, cartofi n-au fost în timpul ăsta fiindcă a fost în iunie. N-au fost cartofi încă, nici noi și nici vechi n-au fost. Așa am luat alimente ce ne-a trebuit și am plecat. Am plecat încet, ș-apoi am tras pe linie moartă. Am zis că pușorii ăștia or să crape. Unu-doi am aruncat afară.

Șaișpe zile am stat acolo. Am plecat atunci. Trei zile am stat la Biled și treișpe zile am mers. Alt tren a fost legat de noi. Au trimis ei atunci o serie la Frumușița. Am mers acolo cu patru vagoane. Când am ajuns noi, deja a fost lume acolo. Nu știu unde s-a dus trenul, mergea în altă parte, pe noi ne-a descărcat acolo, la Frumușița, în gară. Ne-a lăsat acolo până ne-a cărat acolo unde a trebuit, și asta a fost la Frumușița Veche. Și la urmă, când noi am ajuns acolo și am construit, și am făcut case, atunci a fost asta Frumușița Nouă. Asta a fost un la un kilometru de la Prut. Dacă ai stat la Prut, ai putut vedea dincolo. Dar nici dincolo nu am auzit niciodată nimica. Erau case pustii acolo. Nu știu cum o fi fost și la ei.. N-am văzut o dată un om ieșind de acolo, că ori i-a cărat, ori nu știu ce-or făcut cu ei.

Atunci am ajuns acolo, ne-a încărcat în alte căruțe de la gară și ne-a dus unde a fost să fie locul nostru. A început de la numărul unu din capăt. Fiecare stradă a avut numai până la

zece numere. Și ăștia alții au fost iarăși pe o stradă numai până la zece numere. Prima dată au fost numai zece case. Dar ei au mai adus atunci din Beba Veche și din altă parte.

Ne-a descărcat acolo în grâu, și acolo am stat. Când te uitai așa, ai văzut numai grâu. Numa prăpăd a fost acolo. Atunci ce faceam acuma? Stăm așa, sub cerul liber, vine ploaia, vine noaptea, vine frigul? Ce facem? Prima noapte care a fost, am dormit așa cum am dormit, și a doua noapte am adunat de la pomi, am tăiat niște crengi și am făcut o colibă. Am tăiat grâu și am făcut snopi și am acoperit așa. Am stat acolo și a venit o ploaie și ne-a udat, dar n-am avut nimica că n-am luat multe lucruri cu noi, că n-am știut ce să luăm. Părinții mei au rămas și mi-au rămas și lucrurile acasă la ei. Am luat așa, ce a fost important, mobilă veche am luat.

Atunci au început bărbații să facă fântâni, că n-au fost fântâni acolo. O singură pompă numai a fost acolo, și aia când a fost, când n-a fost. Și a fost așa pământ acolo că a săpat și opt metri adâncime și fără rezultat. Nu era apă. Știu că bărbatul meu și vecinul meu au făcut șapte fântâni, jur împrejurul casei. Când a făcut una, alta a astupat. Au săpat ca să fie apă, să ai apă în casă, să poți ține un porc acolo. Eu am avut pușorii și n-am avut apă. Noroc că am mai avut în butoiul ăla apă. După aceea ei au venit și au spus că trebuie să facem casă, ei ne dau lemne, uși și geamuri și până la trei noiembrie să fie casa gata. Noi n-am avut căruță, n-am avut cai, și cum Dumnezeu faci asta? Ei ne-au adus lemne atunci de case și ne-au adus și geamuri și uși, și bărbatul meu s-a priceput că a lucrat și la dulgherie. El a știut să facă lemnul pentru casă și să acopere casa. Și atunci a trebuit să te duci la lucru, că noi am avut o sută de lei când am plecat de acasă, și ăștia au fost falși și noi nici nu am știut.

Eu dimineată, când am ieșit afară, m-am dus în grădină și am strâns ciuperci, treizeci de kilograme. Au fost ciuperci așa mari și albe, așa grase în carne că au fost și de un kilogram una. Printre grâu era plin de ele. Și eu le strângeam și mergeam la cooperativă. Stăteam acasă și luam un leu la kilogram, și apoi le duceam acolo, și el câștiga cinci lei, și eu treizeci. Dar sâmbăta și duminica, el n-a lucrat la bucătărie, acolo, că ăștia au plecat și au dus hrană rece; și atunci el n-a trebuit să care apă acolo, la Prut, unde el a lucrat. Și atunci, noi am lucrat și am făcut chirpici. El atunci a făcut o fântână, a fost la un kilometru distanța de la casa noastră. Și a fost o fântână de două hârlețe de apă. Două hârlețe a scos și a avut apă de făcut chirpici. Și a făcut chirpici, doua mii de bucăți; cînșpe kilograme a avut una, așa înaltă a fost. Și am făcut chirpici și i-am lăsat să se usuce. Atunci, noi n-am avut căruță și nici bani. Atunci, niște sârbi din Checea, au avut căruța și ei ne-au cărat atunci chirpicii. Noi am făcut și pentru ei două mii, și ei ne-au cărat. ăștia au fost bogați. Niște cai așa frumoși aveau! Și atunci ne-au cărat chirpicii acasă și noi am început să facem ziduri. Bărbatul meu a lucrat la zidărie și s-a priceput. Dar alții au făcut zidurile cu nuiele și au lipit. Noi am făcut cu chirpici, că nuielele au fost scumpe. Noi, dacă n-am avut bani, am făcut cu chirpici. După asta eu m-am îmbolnăvit. Tot mă durea pe aici, așa, nu știu de ce, și când am ajuns acolo eu opt zile am avut cu inima. N-am putut să răsufli, așa m-a înțepat, am zis că-i un cuțit acolo. Și atunci, după ce am ridicat casa, eu eram bolnavă, iar el a avut un vierme în os, la deget, și l-a ros la os acolo. Și s-a umflat degetul, s-a înțepat cred acolo. Atunci, dacă am fost amândoi bolnavi, a fost vai de capul nostru. Am luat o pauză până mi-a trecut la inimă. Apoi am avut un vecin farmacist care i-a taiat lui degetul, că a avut puroi până aici la os. Și când mi-a trecut, iar am început, și a trebuit să tăiem și să batem, și ne-am strâns acolo vreo cinci saci de grâu mi se pare. Am făcut o colibă în pământ, i-am băgat în pământ, i-am acoperit cu paie, că în casă n-am putut să-i îngropăm că ploua și stăteam în coliba aia. Ploua așa tare. În coliba aia a fost apa până la picioare. Și apoi am avut pus o cloșcă acolo, și odată a venit cloșca pe apă cu coșul cu ouă până la ușă. Puii mei toți au trăit, așa fain au mers. Au fost liberi până seara și seara, țup, în lada lor. Că nici coteț n-au avut. Și atunci el a mers din nou la lucru, la cantină, cu degetul legat, că asta a putut să facă, să care apă pentru lucrătorii care au fost acolo. Au fost mulți de-a

lor acolo, a fost teren mare, au lucrat la orezărie. (*Dar cine erau ăștia?*) Au fost oameni din sat care au lucrat acolo, la orezărie, și au primit mâncare. Atunci, la întâi noiembrie, a fost casa gata. Am tăiat niște stuf așa de mare că ajungea de jos de la casă până la vârf. Dar erau și șerpi acolo. Mie mi-a fost așa de frică de șerpi! Am adus snopi acasă, și snopii ăștia au fost plini de șerpi. Atunci am spus: dacă îți trebuie, îți iei, dar eu nu iau nici un snop. Jur-împrejur, el a făcut lemne pentru acasă și mâncare, și am acoperit, și așa frumoasă a fost casa noastră. Am avut un geam mai mare la cameră și bucătăria a avut un geam mai mic. Așa a fost al doilea an.

Noi am făcut cerere să plecăm de acolo. Dimineața când m-am sculat și am văzut zic: ăștia nu ne-au adus aici să rădă la noi. ăștia dau drumul la apa din Prut și ne omoară, ne înecă aici în baltă. A fost porumb acolo, dar nu s-a făcut fiindcă a fost pământul mâlos, că a fost baltă acolo unde s-a adunat stufărie și asta tot și pământul a fost rar, așa, și dacă n-a plouat porumbul s-a veștejit. Atunci am făcut cerere la București și ne-a aprobat cererea aia ca să putem pleca și să ne mutăm la Dâlga. Așa am și făcut și iar am ajuns acasă. Când am ajuns acolo, ăștia o căutau pe Margareta (*fiica*). Măine zi atunci au pornit s-o caute. Dar ei în loc de Iecă au scris Checea, și așa a mers aproape trei luni scrisoarea aia la Checea. Dar tot au găsit-o. Așa că au adus-o și pe aia mică. Noi stăteam la soacră-mea atunci. Avea o bucătărie și o cameră. Au mai fost doi frați mai mari, doi băieți, și noi. Băieții au lucrat la cai, la herghelie, afară la fermă. A fost o fermă acolo și atunci ei au lucrat acolo, și așa a fost casa mai rarită un pic. Părinții mei ne-au trimis pachet. Mi-au dat să-i dau și lui jumătate, că copilul ăsta n-a avut voie nici să miște, când a fost pe pat n-a fost bine, când a fost pe scaun n-a fost bine. Că așa sunt copiii.

Na, a ieșit primăvara. Toată iarna am stat acolo. Chiar de Crăciun, moșu ne-a scos afară din casă. Atunci am fost la al meu și i-am spus. Și l-a chemat el pe moșu, și i-a spus el lui: „Dacă nu lași în pace copilul, atunci te scoatem noi pe tine și pe baba afară, și te punem în casa bătrânilor”. Și atunci i-a dat pace la copil. Acolo s-a construit prin muncă voluntară o casă a bătrânilor. Asta și la Frumușița a fost. În fiecare sat a fost. (*Acolo stăteau numai bătrânii?*) Da. Au fost și din ăștia care n-au mai avut pe nimenea. Na, atunci moșu a avut pace. Numai că eu mai primeam ceva pachete de acasă. Le ziceam eu că le dau și lor, da' nu puteam să le dau nu știu cât. N-a fost bine. Când am ieșit eu afară, moșu umbla și tot căuta. Toamna, mama mi-a trimis și păsări. Pentru că eu atunci n-am avut, că mi-au murit toate. Mi-a trimis și păsări să am ce să dau la copilul ăsta de mâncare. Da' moșu, până am venit eu de afară înăuntru, mi-a mâncat tot ficatul din oală. Asta nu mi-a plăcut. Să umble el, cu ghearele lui! El mă certa: „Că tu faci mâncare cum făcea mama, că tu arzi lemne, că tu faci așa...”. Eu n-am spus nimic în timpul ăsta, că a trebuit să fac operație. Atuncea, în primăvară, mi-au trimis părinții bani, cinci sute de lei. Am cumpărat atunci casă cu banii ăștia. Noi n-am avut bani. Când eram la Frumușița, a venit stabilizarea. Am luat casa aia, să scap odată de socru. În casă a fost tavan cu scândură, ai putut vedea până afară și prin acoperiș, și prin tavan. Atuncea iară dă-i și lucră, acolo. A trebuit să începem din nou să facem casă. Iară am pus la punct și căsuța asta. Am lipit-o și am vărui-o alb, ca să pot vedea urmele de ploșniță. Mobila ce-am avut-o am curățat-o cu apă fiartă, pentru ploșnițe. La grinzile la care am ajuns și la geam, am pus fum de ardei iute. Și atunci n-au mai fost ploșnițe.

N-a trecut mult timp și a trebuit să fac operație, am avut hernie. Na, acuma, ce facem cu aia mică? A mers până la urmă la bunica (*soacra*). Am stat două săptămâni la spital, la Dormărunt.

La noi, în fața casei, a fost parcelat lucernă, și asta a înflorit roz. Așa de frumos era! Când te-ai uitat așa, se vedea tot roz, până la gară. Că noi stăteam aproape de gară.

Când mi-a făcut doctorul operație, a spus că operația costă șase sute de lei. Au fost încurcate și mațele, și apendicită a fost. Atuncea aia mică a rămas la bunica. Am stat două

săptămâni la spital. Și când au fost trei zile trecute, m-a întrebat doctorul ăla: „Ți-a venit bărbatul?”. „Nu, n-a venit încă”, am zis eu. Dar nu veniseră încă banii de acasă. Nici ei n-au mai știut de unde să mai facă bani să ne trimită. Atuncea a spus doctorul: „Na, că interesul vostru îi făcut acuma.” Lui i-a fost frică că nu-i duc banii. Atuncea, părinții mei au trimis banii... Da' a trecut și asta. El a mers atuncea la lucru. A lucrat la Dormărunt, la construcții, la case, la zidărie.

Na, atunci am făcut casa asta, iară. Da' a fost acoperită cu paie casa. Și al meu s-a priceput și a mai acoperit și la alții. A nins, da' n-a venit nimica în pod. A plouat, da' n-a intrat ploaia. Așa bine au fost așezate paiele astea. Numai că ne-a fost întotdeauna frică de foc. De asta mi-a fost frică. Erau ciulini din ăștia, de făceau pâr, pâr, pâr, acolo sus. ăștia așa erau, că îi lua vântul așa, pe izlaz. A fost zăpadă mare, că-ți intra până-n casă. A avut vecinul o bucătărie tare frumoasă. Da' ca să mergi până la drum, a trebuit să treci peste ea. Că a fost așa bătătorită zăpada, de-ai putut să mergi pe ea. Așa că, atunci, când a nins așa mult, a trebuit să mergem peste bucătăria lor, iar de la ei a trebuit să te dai așa jos, ca pe topogan. O lună de zile a ținut viscolul. Am avut geamuri duble și am pus giurgiuvele peste tot, am chituit. Bine a făcut al meu! Da' tot a pătruns zăpada. Atunci am bătut saci, așa, întregi, groși. Lampa de petrol am ținut-o aprinsă și ziua și noaptea. Că n-ai văzut toată ziua. Atunci am avut o capră. Asta a fost în bordei, acolo, unde era făcut un coteț. Cu greu am scos-o de acolo și am dus-o în bucătărie, am stat în bucătărie cu ea. Săraca capră, n-a avut apă, n-a fost mulsă. Și a ținut o lună de zile viscolul ăsta. Au stat cu trenul două săptămâni în gară, că erau să moară de foame acolo.

Margareta (*fica*) a stat trei ani în baraca aia, trei ani și ceva. Atunci Margareta se îmbolnăvise. Curent, aer rece, frig. Și a fost un polei, că eu așa ceva n-am mai văzut. Așa gros a fost poleiul ăsta, de-o palmă, ai putut să vezi prin gheață. Era așa ca și când te dai pe gheață. Ca să putem merge, ne puneam câte cinci-șase, așa, și mergeam pe stradă. Atunci am mers să-l căutăm pe doctor sau după medicamente, sau altceva. Atunci a venit doctorul, că eu n-am putut s-o duc pe Margareta la el. Doctorul era tot unul de-ai noștri. Unul din Pesac a fost, tot ridicat ca și noi. Au fost farmaciști, doctori au fost. A fost un farmacist din Cărpiniș... Doctorul a spus că a răcit copilul, fiindcă nu e obișnuit cu aerul ăsta. Până trece toată iarna, ea se învață cu aerul ăsta, a spus el.

Și o dată s-a auzit că suntem liberi. Dar nu să mergem acasă! Ei ți-au spus atuncea că n-ai voie să te duci aproape de graniță. Și așa cum am fost noi, noi n-am avut voie. Am primit repartizare în apropiere de București, alții pe la Arad. Și n-a vrut să ne lase direct acasă. Atunci, noi l-am găsit pe unu' acolo, un macedonean. Și el a spus că are cunoștințe și dacă vrem, ne poate face rost de acte false ca să mergem acasă. Așa am și făcut. Am dat o oaie la ăla, c-am avut trei oi. Și, pentru că am avut grădină multă, i-am dat și grădina cu porumb. Porumb frumos a fost. Și bani i-am dat. Așa că ne-a făcut actele. A fost unul din Becicherec și din Iecea Mare, au fost cinci. Nu mai știu, vreo șase-șapte am fost. Dar a mai fost din Iecea Mare o femeie. Și aia a spus că nu merge acasă până nu strânge ardeii și ce mai avea pe-acolo. Atunci ea s-a dus și ne-a turnat. Noi am venit frumos până acasă și o dată l-a chemat pe ăla Miliția. Iar pe ăștia alți, la fel. El a spus că nu, că n-a făcut nimic, până i-a adus pe ăștia alți de față. Și ăștia au spus : „Da, a luat banii.” ălia care au putut pleca mai înainte au fost deja arestați. Și așa i-a luat și pe ai noștri și i-au adus și pe ei până la Timișoara și i-au pus împreună cu ălia alți, față în față. Atuncea el a trebuit să recunoască. Așa am avut judecată. Dar, fiindcă ăla a fost militar, judecata am avut-o la tribunalul militar. Și atuncea a trebuit un an de zile, să mergem la judecată la București. Vai, ce nervi au fost cu asta!

Și după un an de zile ne-a spus că suntem liberi. Când ne-a dat drumul, ne-a chemat la miliție, a venit o comisie și fiecare a primit o hârtie, cum că-i liber. Pe-a noastră a fost scris deja Iecea Mare. Atuncea al meu a mers cu cinci zile înainte cu aia mică. Asta pentru ca să nu

meargă cu noi cu vagonul zece zile sau nu mai știu cât. Așa că a dus-o pe fetiță acasă și a venit înapoi. A trebuit iară plătit vagonul. Mie mi-a trimis vecina zece kilograme de cartofi la Dâlga. Asta a fost primăvara, ca să-i pot pune în pământ. Eu atunci l-am întrebat pe al meu: ”Ce să facem acum, să-i mâncăm sau să-i punem în pământ? Hai că eu încerc să-i punem în pământ.” Atuncea, cum au avut colțuri, eu am scos colții așa din cartofi și i-am tăiat la capăt. Și-atuncea o parte i-am mâncat și partea aialaltă am pus-o în pământ. Și s-or făcut cartofi așa frumoși că am avut șapte saci. Au ajuns de la un cuib la altul. Cartofii au fost din ăștia așa lungi, că ai putut să-i legi, așa frumoși au fost. Așa ca mi-au ieșit șapte saci de cartofi de acolo și din ei am luat și am dus și acasă. Am avut sămânță din asta mult timp. Am mai avut și grâu. Că el a tăiat grâu pe la oameni și i-au dat grâu în loc de bani. La Lehliu, la Dormărunt s-a dus și a lucrat, și atuncea noi am avut și grâu, vreo zece saci. Și asta tot am adus acasă. Atuncea, am luat un vagon și ne-am încărcat bagajele în el. Fratele lui, cumnatul meu, a mai rămas acolo. Și bătrânii tot acolo au rămas. (*De ce?*) Păi, ei au fost basarabeni, n-au avut casă, n-au avut unde se duce. Casa aia pe care au avut-o ei în sat n-a mai fost. A fost altcineva în casa aia. Ei tot așa au fost veniți ca și ăștia care au fost mutați în casa lui. Așa am venit atuncea acasă.

Și asta a fost povestea mea. V-a plăcut? (*Da.*) Mie nu mi-a plăcut! Asta a fost tot ce știu și tot ce-am pățit.